

RWANDA KNOWHOW UIT HET BUITENLAND EN GEDWONGEN NOABERSCHAP BRENGEN VOORUITGANG

◀ Léonille Mukantaganda, dorpsvoofd van Gihinga (boven). Marie Josee Uwringira, districtsbestuurder van Kamonyi (onder). ▼ Naomi tussen haar ouders met op schoot haar zusje. FOTO'S CHIARA BELTRAMINI

Bob van Huët
Gihinga

Nog maar een paar jaar geleden werd Naomi (7) beschouwd als *ikimuga*. De term betekent letterlijk 'gebroken pot' en wordt soms een scheldwoord: 'kreupele'. In Rwanda, een groen land kleiner dan Nederland in het hart van Afrika, kan *ikimuga* verwijzen naar iets of iemand waar je niets aan hebt, iets wat je liever uit het zicht van de buren houdt.

Op veel plekken in Afrika gebeurt het nog altijd dat kinderen die niet kunnen lopen, een waterhoofd hebben of op een andere manier 'gebroken' ter wereld zijn gekomen, worden verstopt uit schaamte. De ouders worden aangekeken op de beperking van het kind. In afgelegen dorpen, maar ook in sloppenwijken wordt zo'n kind vaak gezien als een straf van God of als resultaat van hekserij door mensen die iets tegen je hebben.

Claver Munyampeta, de vader van Naomi, woont in Gihinga, een plaats ten westen van de hoofdstad Kigali. Na haar geboorte vroegen zijn vrienden hem niet meer naar het lokale café te komen. Ook familieleden reageerden vijandig op de gevolgen van spina bifida (open rug), het waterhoofd van Naomi en dat ze niet kan lopen. Het zag er slecht voor haar uit; de schoolbanken leken ver weg.

Maar hoe anders liep het. Voor het huisje van de familie Munyampeta pronkt een opvallende loopbrug van stevige takken, nota bene vervaardigd door de buren. Met haar vader doet Naomi buiten loopoefeningen, voordat ze door hem in een rolstoel wordt getild om naar school te gaan. Wat niet meevalt, want vader Claver en

'Gebroken' Naomi (7) is nu trots van dorp

Voor de gehandicapte Naomi (7) uit Rwanda leek het leven weinig in petto te hebben, maar het pakte anders uit. Ze is dolblij, want ze kan nu net als andere kinderen naar school.

moeder Yvonne wonen halverwege een van die duizend heuvels die Rwanda zijn prachtige bijnaam geven, 'Pays des Mille Collines'.

Het pad naar de doorgaande weg verandert bij stortbuien soms in een gevaarlijke glijbaan. Maar de hindernis wordt met vereende krachten genomen, en ook de lokale school doet alles om het meisje een plek te geven.

Verplichte dienst

Twee medewerkers van het Liliane Fonds, een Nederlandse organisatie die al ruim veertig jaar lang kinderen met een handicap steunt in de armste landen van de wereld, zijn ter plaatse om het allemaal vast te leggen voor een educatieve video. Die zal straks in Afrika, maar ook elders in de wereld worden getoond aan partnerorganisaties.

Want Rwanda heeft een opmer-

kelijk succesverhaal te vertellen, gebaseerd op de zogeheten *community based rehabilitation* (CBR). Lokale betrokkenheid wordt vergroot dankzij Nederlandse expertise en Nederlands startgeld, met als inspirerend resultaat dat een 'gebroken' meisje mede door haar dorp wordt geheeld.

In het land van de wereldberoemde zilverruggen (gorilla's) komt daar nog iets bijzonders bij: *umuganda*. Vertaald betekent dit ongeveer 'samenkomen met het

gemeenschappelijke doel iets voor elkaar te krijgen'. In het oosten en noorden van Nederland zou men dit *noaberschap* noemen.

Rwanda zet hiervoor echter dwangmiddelen in: elke laatste zaterdag van de maand is er een verplichte sociale dienst voor iedereen. Wie zich eraan onttrekt, wordt door de lokale bestuurder op het matje geroepen en riskeert bij herhaling een stevige boete.

Umuganda zou ook een verbindende rol spelen in het helen van de nog steeds gapende wonden uit de tijd van de Rwandese genocide, nu dertig jaar geleden. Deze massale moordpartijen kostten in 1994 aan naar schatting 500.000 tot 1 miljoen Tutsi's en gematigde Hutu's het leven. Ze werden in een periode van honderd dagen, van 7 april tot 15 juli, vermoord.

Rwanda, dat de laatste jaren onder een vergrootglas ligt bij mensenrechtenorganisaties, trekt aan-

lacht met *umuganda*: de verplichting om naar elkaar om te kijken en eens per maand gezamenlijk daadwerkelijk de handen uit de mouwen te steken.

Dit wordt geïllustreerd door Léonille Mukantaganda, een goedlachse lokale bestuurder die nadat ze het systeem heeft uitgelegd, zelf met kaplaarzen aan staat te schoffelen onder de bananenbomen. Ze helpt de ouders van Esperanza, een ander kind met een beperking. Een perceel van zo'n 50 vierkante meter wordt rap omgeploegd, waarbij er veel wordt gelachen. Na afloop danken de ouders van Esperanza de onbezoldigde werkers met maïskolven als een soort lunch.

Schaamte

Ook dit past allemaal binnen de bredere visie op CBR: het versterken van duurzame solidariteit op basis van data, kennis en financiële middelen. Uiteindelijk zullen ze het in Gihinga toch helemaal zelf moeten redden, is het uitgangspunt van het Liliane Fonds.

Jean Baptiste Sagahutu, hoogle- raar fysiotherapie en regeringsadviseur in Kigali, wil niets liever. Hij prijst het uitrollen van de verschillende projecten. „Tot voor kort bestond CBR eigenlijk alleen maar op papier. Maar dankzij deze kennis uit Nederland zijn woorden nu in daden omgezet. Onze buurlanden volgen de ontwikkelingen hier.”

Uit een vanuit Nederland geïnitieerde data-analyse bleek dat veel Rwandese ouders een kind met een beperking bij de geboorte niet aangeven, uit schaamte om het 'onvolwaardige kind'. Dit ondanks het feit dat ze daarmee allerlei overheidssteun mislopen.

„We doen analyses samen met onze partners en brengen dan bestaande subsidies en diensten in

kaart en maken mensen ervan bewust die aan te spreken”, zegt CBR-specialist Inge Groenewegen van het Liliane Fonds. „Ik denk dat dit een heel goed verhaal is voor mensen in Nederland die beweren dat ontwikkelingssamenwerking weggegooid geld is. Dat is het dus niet. Daarnaast zal er bij ons altijd geld blijven voor hulp aan individuele kinderen, maar we streven naar duurzaamheid en zelfstandigheid.”

Een groep Rwandese ouders, die allemaal kinderen met een beperking hebben, werkt daar ondertussen hard aan. Tot voor kort stonden ze vaak individueel voor de extra kosten voor hulpstukken en medicijnen, maar nu sparen ze samen voor bijvoorbeeld de aankoop van een big, die als vetgemest varken wordt verkocht. Van de winst wordt een nieuwe big aangeschaft, maar het grootste deel van het geld gaat naar medicijnen die de ouders zelf voor hun kinderen kunnen kopen. Hetzelfde geldt voor beginnende kippenfarms, zelfjes of een gedeeld ziektekostenfonds, waar ook de ouders van Naomi aan meedoen.

Marie Josee Uwringira bestuurt het district Kamonyi, ten westen van de hoofdstad. Zij ziet in het samengaan van buitenlandse knowhow en binnenlandse tradities ook een vorm van rehabilitatie. Want de Duitsers en de Belgen die hier ooit de dienst uitmaakten, misbruikten *umuganda* in het ko-

“**Samen ergens aan werken vergroot de gemeenschapszin**

– Marie Josee Uwringira, bestuurder van het district Kamonyi in Rwanda

loniale tijdperk om lokale mensen te dwingen aan wegen en bruggen naar plantages te werken. „Maar lang voordat er kolonisten kwamen, bestond *umuganda* al als een vorm van solidariteit binnen dorpsgemeenschappen. Zo werden de ouderen opgevangen en werden er huizen gebouwd voor mensen met bijzondere behoeften”, zegt Uwringira.

Dat gebeurde ook voor de ouders van Naomi, speciaal voor haar hebben dorpingen zelfs een nieuw huisje gebouwd met een betere aansluiting op de weg naar school.

„Samen ergens aan werken vergroot de gemeenschapszin”, doceert de districtsbestuurder. En wie weigert mee te doen? „Daar gaan we mee praten.”

Ondertussen blijkt Naomi een echte kletskaus te zijn. Ze pikt al meteen het Nederlandse woord 'kip' op voor het gevogelte dat haar ouders hebben aangeschaft en dat flapperend en kakelend bijdraagt aan haar toekomst.